

ÖĞRENCİLERİN OKUL BAHÇELERİNDEKİ DAVRANIŞ BİÇİMLERİ: BİR İLKOKUL ÖRNEĞİ¹

STUDENTS BEHAVIOR IN SCHOOL GARDENS: A PRIMARY SCHOOL EXAMPLE

Doç.Dr. Yelda Aydın TÜRK

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
aydinturkyelda@gmail.com, Trabzon/Türkiye

ÖZ

Çocukların zamanlarının büyük bir kısmının okulda geçtiği düşünüldüğünde okul dış mekânları çocukların fiziksel, sosyal ve akademik gelişiminde önemlidir. Bu nedenle, okul bahçesinin fiziksel niteliği öğrenci davranışları üzerinde etkilidir. Farklı yaş gruplarından öğrencilerin birlikte kullandığı okul bahçeleri, çocukların farklı düzeydeki ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte tasarlanmalıdır. Okul bahçelerinin yeniden düzenlenmesi/tasarlanması sürecinde bahçenin kullanımına yönelik öğrenci davranışlarının incelenmesi önemlidir. Çünkü bahçenin birincil kullanıcısı öğrencilerdir ve öncelikle onların gereksinimleri doğrultusunda bahçe düzenlemesi yapmak tasarımcının en öncelikli konusudur. Bu çalışmanın amacı; ilkokul düzeyindeki öğrencilerin, okul bahçelerini kullanım biçimlerini analiz etmektir. Bu çalışma kapsamında çocukların okul bahçesinin kullanımına yönelik ne gibi eğilimleri olduğu, ne tür aktiviteler yaptıkları, bu aktiviteleri nerede ve nasıl yaptıklarının tanımlanmıştır. Çalışmada Trabzon Kenti Kalkınma Mahallesi'ndeki Ticaret İlkokulu seçilmiştir.

Çalışmada, yer merkezli bir davranış haritalama yöntemi kullanılmıştır. Davranış haritaları için yerinde gözlemler yapılmıştır. Gözlemler tüm teneffüsler ve öğle arası olmak üzere bir gün boyunca yapılmıştır. Okul bahçesinde hiç kör nokta kalmayacak şekilde tespit edilen noktalara yerleştirilen kameralarla gizli gözlem yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak; öğrencilerin okul bahçesinde belirli bir zaman aralığında bahçeyi kullanma biçimleri ve aktivite türleri, aktivite yoğunluğunun okul bahçesindeki dağılımı tanımlanmıştır. Çalışma sonucunda, farklı cinsiyetten öğrencilerin mekanı farklı şekilde kullandıkları ve farklı mekan ihtiyaçlarına sahip oldukları saptanmıştır. Böylelikle okul bahçesinin kullanımını ortaya koyan ve bahçenin tasarlanmasına yönelik önemli bir altlık elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul Bahçeleri, Öğrenci davranışları, Davranış Haritası, Bahçe Kullanımı

ABSTRACT

School grounds are important in children's physical, social and academic development when it is thought that students spend most of their time in school. For this reason, the physical qualities of school gardens are influential on student behavior. The school grounds used by students from different age groups should be designed to meet the needs of various groups of children. It is important to examine behaviour patterns of the students before reorganization / design of school gardens. Because the primary users of the garden are the students, thus understanding how the users spend their time in the garden and meet user needs should be the priority of the designers. The purpose of this study is; to analyze the way primary school students use school gardens. This study will describe what kind of tendencies the children have about the use of the school garden, what kind of activities they are doing, where and how they do these activities. Ticaret Primary School, located in the Kalkınma district, is selected in this study.

In this study place based behavior mapping method was used. On-site observations were made for generating behavior maps. Observations were made throughout the day, including all breaks and recess period. The observations were done

¹ Bu çalışma 3001-Başlangıç Ar-ge Destekleme Programı kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenen 116K896 no'lu proje esas alınarak üretilmiştir.

by hidden cameras placed in the school gardens with no blind spots to allow prevent distractions.

As a result; the types of activities that students do in a certain period of time have been identified and the distribution of each activity intensity in the school ground has been defined. Additionally, it was determined that students from different sexes used the space differently and had different space needs. Thus, an important stand for the design of the school ground and the use of the school garden has been achieved.

Keywords: Primary School Grounds, Student Behaviors, Behavioral Map, Ground Use

1. GİRİŞ

Çocukların zamanlarının büyük bir kısmının okulda geçtiği düşünüldüğünde okul bahçeleri çocukların fiziksel, sosyal ve akademik gelişiminde önemlidir. Okulda geçirilen süre ABD’de ilk ve ortaöğretimdeki bir öğrenci için yılda ortalama 1300 saati iken (Brink, Nigg, Lampe, Dingston, Mootz, Vliet, 2010); Türkiye’de yaklaşık olarak 935 saattir (Ayaşlıgil ve Turan, 2009). Okul bahçelerinde gün içinde geçirilen saat ise ilköğretim öğrencileri için yaklaşık olarak 1-1,5 saattir. Bu süre çocukların toplam okulda geçirdikleri zamanın yaklaşık olarak %20-25’ini oluşturmaktadır (Cheskey, 1996).

Okul bahçesinin fiziksel niteliği öğrenci davranışları üzerinde etkilidir. Farklı yaş gruplarından öğrencilerin birlikte kullandığı okul bahçeleri, çocukların farklı düzeydeki ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte tasarlanmalıdır. Okul bahçelerinin yeniden düzenlenmesi/tasarlanması sürecinde bahçenin kullanımına yönelik öğrenci davranışlarının incelenmesi önemlidir. Çünkü bahçenin birincil kullanıcısı öğrencilerdir ve öncelikle onların gereksinimleri doğrultusunda bahçe düzenlemesi yapmak tasarımcının en öncelikli konusudur. Gelişmiş ülkelerde öğretmenler, öğrenciler, psikologlar, aile bireyleri ve tasarımcıların görüşleri doğrultusunda okul bahçelerinin düzenlenmektedir. Literatürde de bu konu ile ilgili önemli çalışmalar bulunmaktadır. Yılmaz ve Bulut (2003) çalışmasında, çocukların dış mekândan yoksun ve kapalı alanlarda oyun oynamaların onların zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği noktasında çocuk psikologlarının ve doktorlarının birleştiklerini vurgulamaktadır. Corson(2003), okul bahçelerinin düzenlenmesi ve öğrenme temalı çalışmasında; öğrenme sürecinde okul dış mekanının iç mekan kadar önemli olduğunu ve okul bahçelerinin öğrenmek için potansiyele sahip olduğunu ve Amerika’da okul bahçelerinin artık bu bilinçle düzenlendiğini belirtmektedir. Collyer ve Irvine (2001), Okul bahçelerinin öğrenme sürecine ve eğitime katkısını araştırdığı çalışmalarında; Kanada’da 6 okulda okul bahçesinin öğrenci, eğitimci Fisman (2001), Amerika’da ilköğretim okulunda çocukların okul bahçesinde yaptıkları ve okul bahçesiyle ilgili hayal ettikleri durumları dikkate alarak yaptığı çalışmada, okul bahçelerinin doğal alanlara dönüştürülmesinin çocukların gelişiminde önemli olduğunu belirtmiştir. Menino(2000), Amerika’nın Boston kentinde 128 ilköğretim okulunu inceleyerek, öğrenci, öğretmen, şehir plancıları, peyzaj mimarları, halk, sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirdiği okul bahçesi tasarlama önerisi çalışmasında; okul bahçelerinin çocukların 28 fiziksel, sosyal gelişim ve akademik öğrenme alanları olarak önemli bir potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir.

Türkiye’de mevcut okul bahçelerinin fiziki mekân yetersizliği, gerek kapalı gerekse açık alan olarak çocukların ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önüne alınarak planlanması ve tasarlanması gerektiği konusunda tespitler ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuların tartışıldığı, çocuk ile ilgili yapılan çalışmalar, girişimler, Milli Eğitim Bakanlığı ve Unicef işbirliğiyle gerçekleştirilen çalıştaylarda “Çocuk Dostu Kent” “Çocuk Dostu Öğrenme Mekânları”nın öne çıktığı görülmektedir. Bu girişimler ve çalışmalar sonucunda özellikle okul ortamına önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eğitim sistemindeki reformlar çerçevesinde; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 ve 2015 yıllarında yapılan program geliştirme çalışmaları kapsamında ilköğretim programlarında değişiklikler yapılmıştır. “Okullar Hayat Olsun” Projesi Milli Eğitim Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği arasında imzalanan protokolle yürürlüğe girmiştir. Bu proje kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul bahçelerinin düzenlenmesiyle ilgili ilkeler belirlenmiş ve okul bahçelerinden etkin bir şekilde yararlanılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte MEB 2015-2019 Stratejik planında okul bahçeleri, öğrencilerin sosyal ve kültürel gelişimlerini destekleyecek ve aktif yaşamı teşvik edecek şekilde düzenlenerek; öğrencilerin sosyal, sanatsal, sportif ve kültürel etkinlikler yapabilecekleri alanlar artırılması planlanmıştır (MEB, 2015).

Türkiye’deki Okulların dış mekanlarının durumu hakkında Milli Eğitim Bakanlığı’nın yanı sıra üniversitelerin ilgili bölümlerince durum tespitleri, araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. Karatekin ve Çetinkaya (2013), “Okul Bahçelerinin Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Manisa İli Örneği” adlı makalesiyle, Manisa ili ölçeğinde okul bahçelerinde öğrencilerin çevreye karşı duyarlı birey olarak yetişmesine yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Aksu, Demirel ve Bektaş (2011) ise Trabzon kenti ölçeğinde okul bahçelerinin tasarımı ve alan kullanımına yönelik, donatı elamanlarına ilişkin fiziksel ve

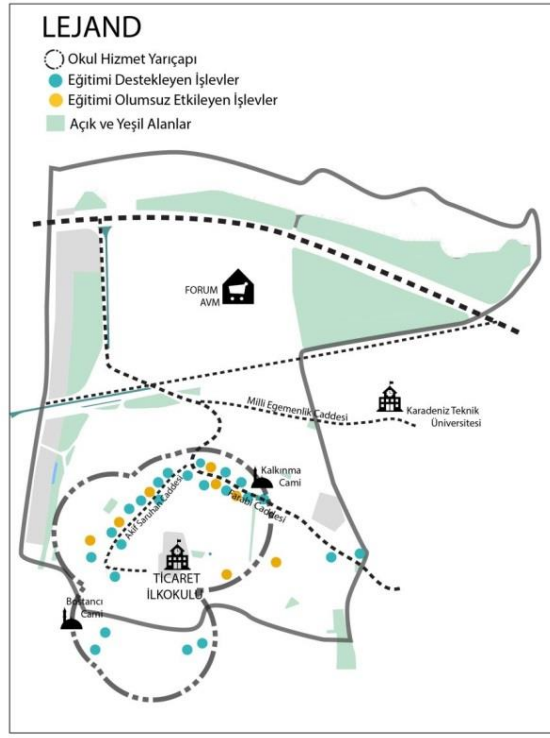
görsel durum saptamaları yapmıştır. Donatı elemanlarının okul bahçeleri için önemi ortaya koyulmuş ve mevcut sorunların çözümüne yönelik öneriler getirilmiştir. Erdönmez (2007), çocuk ihtiyaçları, güvenliği ve sağlığı ön planda tutularak, ilköğretim okulu bahçelerinin oyun alanı olmaktan öte, eğitim amacı ile de kullanılabilmesini sağlayabilecek peyzaj tasarım normlarının ortaya koymayı amaçlamıştır. Tandoğan (2014), “Çocuklar İçin Daha Yaşanılır Okul Bahçeleri” çalışmasında; doğal çevrede oyun oynamanın ve doğal elemanlarla düzenlenmiş okul bahçelerinin çocuğun gelişimi açısından önemini, ilköğretim bahçelerinin çocuk için daha yaşanılır kılınması için okul bahçelerinde olması gereken nitelikleri çocukların gözüyle ortaya koymaktadır. Özdemir ve Çorakçı (2011), daha yeşil ve bakımlı okul bahçelerinin öğrencilerin çevreye bakışını ve oyun alışkanlıklarını değiştirerek fiziksel aktiviteyi destekleyen, öğrencilerin katılımıyla sürdürülebilir okul ortamlarının oluşturulabilecek bir sistemi araştırmıştır. Yılmaz (2012), Türkiye genelinde coğrafi şartlar gözetsizlik tüm bölge ve illerde yapılan tip projelerle ilgili olarak yapmış olduğu çalışmasında; ilköğretim okullarının fiziki olarak yeterli, sağlık koşullarına uygun, ihtiyaçları karşılayacak nitelikte, okul bahçelerinin de yine öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde düzenlenmemesinin önemli bir sorun olduğu sonucuna varmıştır. Karadağ, Mutlu, Sayın (2012), Düzce Kent merkezinde yer alan, 29 ilköğretim ve ortaokul bahçesi inceleyerek, okullardaki bahçe alanı, bahçe kullanımı ve donatı elemanlarının, oyun alanı olarak yeterliliğini değerlendirmişlerdir. Araştırma bulguları, okul bahçelerinin, oyun için yetersiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca çocuk güvenliğini tehdit eden bazı durumlar da belirlenmiştir. Şişman ve Gültürk (2011) çalışmasında; Tekirdağ kent merkezindeki belirlenen örnek okullarda okul bahçelerinin peyzaj planlama ve tasarım ilkeleri bakımından değerlendirilmesini yapmışlardır. Okul bahçelerinin düzenlenmesine ilişkin ilkeler doğrultusunda yapılan değerlendirmede okulların hem alansal hem de yapısal ve doğal yeşil alanlar ve materyaller açısından da yetersiz olduğunu saptamışlardır. Algan ve Uslu (2011), “İlköğretim Okul Bahçelerinin Tasarlanmasına Paydaş Katılımı: Adana Örneği” adlı çalışmasında; ilköğretim okul bahçelerinin tasarımında, paydaşların eğilim ve istekleri yönünde önerilerin geliştirilmesini amaçlamışlardır. Birinci aşamada araştırma alanının fiziksel, kültürel ve mevcut durum analizi yapılmıştır. İkinci aşamada ulusal ve uluslararası standartlar incelenmiştir. Üçüncü aşamada Adana kent merkezinde 5 farklı bölgeden 10 resmi ilköğretim okulunda öğrenci, eğitimci ve okul aile birliği üyeleri ile karar verici ve uzmanlardan oluşan paydaşlara anketler uygulanmış ve öncelikli 24 talepleri belirlenmiştir. Son aşamada elde edilen tüm veriler doğrultusunda 2 okul bahçesi için kavramsal tasar ve model olabilecek tasar önerisi geliştirilmiştir

Yapılan çalışmalarda genel olarak, Türkiye’de okul bahçelerinin daha çok beton veya asfalt yüzeylere sahip, doğal peyzaj öğeleri, oturma-dinlenme birimleri, aktif ve yaratıcı oyun mekanları bakımından yetersiz olduğu, okul bahçesi tasarımlarının okul bahçesinin bizzat kullanıcısı olan çocuğun ihtiyaç ve istekleri dikkate alınmadan yapıldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla, bu gibi eksiklikler veya yetersizlikler öğrencilerin üzerinde hayal gücünün gelişmemesi, boş zamanları değerlendirememesi, gerilim ve saldırganlık gibi sonuçlar yaratabilmektedir. Teneffüslerde başkalarını itmek ve rahatsız etmek gibi yasak olan hareketlerin öğrencilere ilginç gelmesi ve sevilen bir oyun şekli olarak değerlendirilmesi nedeniyle okul bahçesinde fazla sayıda teneffüs kazaları da olmaktadır. Tüm bu sözü edilen durumlar ve konu ile ilgili yapılan çalışmalar ve araştırmalar; çocukların bilişsel ve sosyal gelişiminin okul ortamında sağlandığını, okul bahçelerinin fiziki özelliklerinin çocukların akademik, sosyal, psikolojik ve fiziksel gelişimlerinde ve öğrenme sürecinde önemli olduğunu, bahçenin işlevsel ve fiziksel özelliklerinin öğrenci davranışlarını etkilediğini, okul bahçelerinin düzenlenmesinde birincil kullanıcılar olarak öğrencilerin istek ve gereksinimleri doğrultusunda tasarlanması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışmada; ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin, okul bahçelerini kullanım biçimlerini, davranışlarını analiz etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin okul bahçesini kullanımına yönelik ne gibi eğilimleri olduğu, ne tür aktiviteler yaptıkları, bu aktiviteleri nerede ve nasıl yaptıkları tanımlanmıştır. Çalışmada, İlkokulların seçilmesinin nedeni; Piaget’e (1954a) göre ilköğretim çağına somut işlemler evresi olarak tanımlanan 7-11 yaş aralığına denk gelmesidir. Çocukların gelişimi açısından bu evrede; dokunma, hissetme, uygulama ve odaklanmanın önemli olduğu bilinmektedir. Ayrıca, çocukların başkaları ile dayanışma ve ortak paylaşım becerilerinin de geliştiği bir dönemdir. Çalışma Trabzon’da seçilen 1 ilköğretim okulunda yapılmıştır.

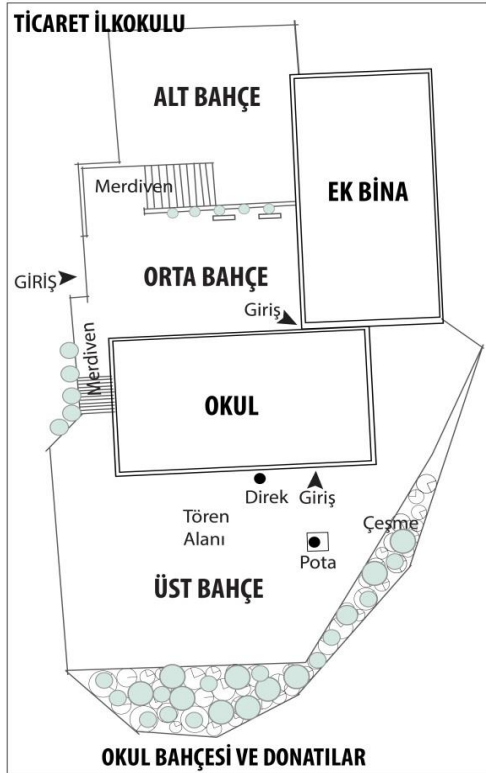
2. ÇALIŞMA ALANI

Çalışmada Trabzon Kenti Kalkınma Mahallesi’ndeki Ticaret İlkokulu seçilmiştir. Ticaret ilköğretim okulu, Ortahisar İlçesi’nin merkezine 8 km. uzaklıktaki Kalkınma Mahallesi’nde yer almaktadır. Okul, yakın çevresinde doğal alanların az, açık park ve yeşil alanların sınırlı olduğu bir mahallede yer almaktadır. Okul alanının çevresinde sağlık ocağı, bakkal, kırtasiye gibi günlük ticari işlevler yer almaktadır (Şeki1).

Şekil1. Ticaret İlkokulunun bulunduğu mahalledeki konumu ve yakın çevre ilişkileri

Öğrenciler okula bulunduğu mahallenin yanı sıra ve çevredeki uzak mahallelerden de gelmektedir. Okul mevcudu 1007 öğrencidir. eğitim - öğretim saatleri 8:50 ve 14:30 arasındadır. Okulun bahçe büyüklüğü 2800 m², öğrenci başına düşen bahçe alanı 2,8 m² dir. Okulun kurulduğu alanın topoğrafyasındaki eğim nedeniyle okul bahçesi 3 farklı kotta teraslama yapılarak tasarlanmıştır (Şekil 2). Okul yapısı ve ek binası okul parselinin kuzey batısında bulunmaktadır. Üst bahçe, ana okul binasının güneyinde ve diğer iki bahçe ise kuzeyde iki farklı kotta yer almaktadır (Şekil 2). Bahçeler arasındaki merdivenlerle farklı kotlardaki bahçeler arasında erişim sağlanmaktadır. Üst bahçe 1135 m², kuzey taraftaki iki bahçe (orta bahçe) 498m² ve alt bahçe ise 270 m² büyüklüğündedir.

ÜST BAHÇE

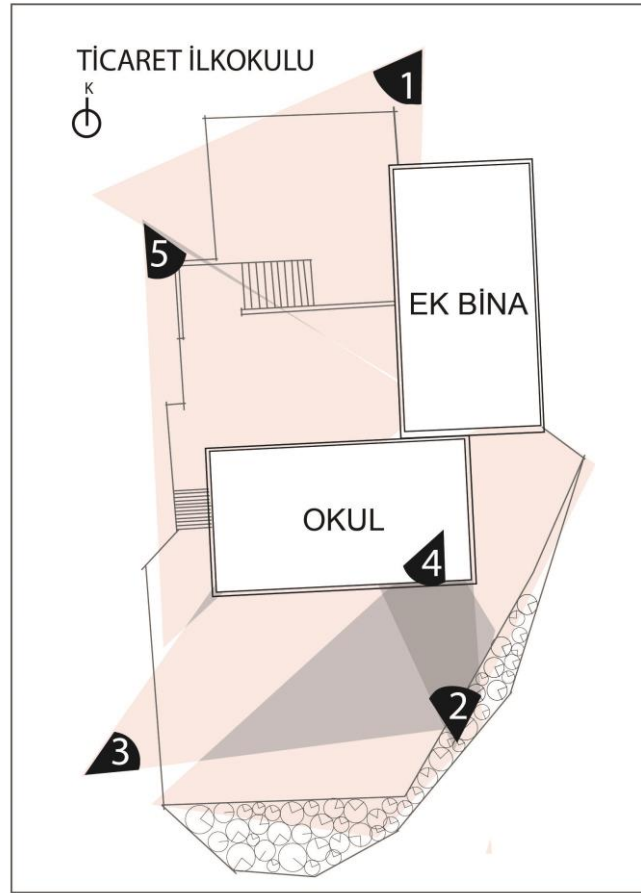

ALT BAHÇE

Şekil 1. Ticaret İlkokulu bahçesinin genel görünümü

3. YÖNTEM

Mekan-odaklı davranış haritası oluşturma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle öğrencilerin okul bahçesinde belirli bir zaman aralığındaki davranışlarının, farklı yaş grupları tarafından gerçekleştirilen aktivite türlerinin, aktivite yoğunluğunun okul bahçesindeki dağılımı saptanmıştır. Bu süreçte seçilen ilkokulda belirli günlerde tüm gün (ders zamanı süresince, ders arası tüm teneffüsler ve öğle arası süresince) gözlem yapılmıştır. Öğrencilerin ne tür davranış kalıpları sergiledikleri (oyun, pasif aktiviteler, spor) gözlemlenmiştir. Gözlemler ana etkinlik alanlarında; tüm teneffüsler ve öğle arası olmak üzere bir gün boyunca yapılmıştır. Gözlemler derslerin başladığı sabah saat 8:50'den bitişi olan saat 14:10'a kadar olan zaman diliminde; 10 dakikalık üç teneffüs, bir beslenme teneffüsü ve 1 saatlik öğle arası olmak üzere toplam 6 ders saatini kapsayacak biçimde düzenlenmiştir. Bu bağlamda, okul bahçesinde hiç kör nokta kalmayacak şekilde tespit edilen yerlere yerleştirilen kameralarla eş zamanlı video çekimi ile öğrencilerin farkedemeyeceği biçimde gerçekleştirilmiştir. Gözlemler 2017 yılı Kasım ayında gerçekleştirilmiştir. Okulun bahçe büyüklüğü, formu ve etkinlik alanları dikkate alınarak 4 noktadan gözlem yapılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Gözlem Noktaları

Gözlemler sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek her bir okul için davranış haritaları oluşturulmuştur (Şekil 6). Mekan-odaklı davranış haritası oluşturma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle öğrencilerin okul bahçesinde belirli bir zaman aralığındaki davranışlarının, farklı yaş grupları tarafından gerçekleştirilen aktivite türlerinin, aktivite yoğunluğunun okul bahçesindeki dağılımı saptanmıştır.

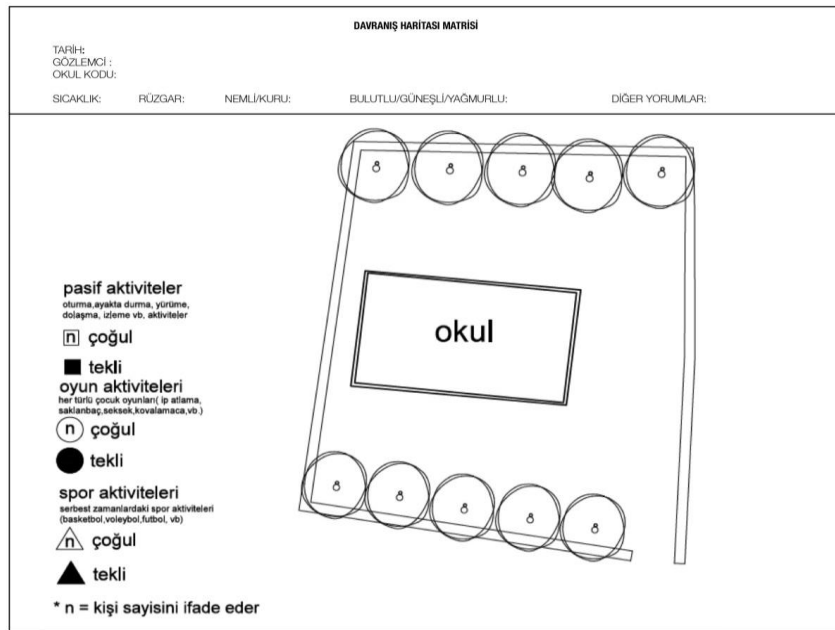
Davranış haritaları, daha önceden tanımlanan davranış kodlarının harita üzerinde işaretlenmesi ile hazırlanır. Davranış kodları, davranış haritalarında analiz birimleri olarak düşünülebilir. Davranış kodlarına örnek olarak, o mekanda yapılması olası aktiviteler (oturma, yürüme, sohbet, izleme, beslenme vb.) gösterilebilir. Birey merkezli haritalama yapan araştırmacılar, önceden tanımlanmış davranış kodları ve belirli zaman süresince bireylerin hareketlerini kaydederek (Sommer ve Sommer 2001). Hem birey hem de yer merkezli haritalamada yapılan gözlemler bireylerden habersiz gerçekleştirilmelidir. Gözlem süresince gözlemciler, bireyin tanımlanan alandaki eylemlerini gözlem yolu ile doğrudan veya gözlem cihazları (kamera, gps vb.) aracılığı ile takip edebilmektedir. Yer merkezli davranış haritaları, bireylerin belirli bir yer ve zaman içindeki davranışlarını gösteren haritalardır. Davranışlar ve etkileşimler, yürüyüş, koşma, oturma, konuşma, ayakta

durma vb. farklı davranışları kodlamak için semboller, sayılar veya kısaltmalar kullanarak ölçekli bir vaziyet planı üzerinde işaretlenir. Yer merkezli bir harita, belirli bir alanın nasıl kullanıldığını veya kullanılmadığını gösterir. Bu yöntemde araştırmacılar, bir harita üzerinde ve belirli çalışma alanındaki kişilerin konumlarını, fiziksel aktivite düzeylerini uygun tablolara, krokilere, etkinlik türüne ve gözlemlenen kişilerin farklı özelliklerini (cinsiyet, yaş ve etnik köken olduğu varsayılarak) ve diğer insanlarla etkileşim düzeyini kaydedilebilirler (McKenzie ark., 2000). Son yıllarda yapılan çalışmalar incelendiğinde, davranış verilerini toplamak için zaman atlamalı fotoğrafı (time-lapse), video kaydı veya radyo frekansı tanımlama sistemleri kullanıldığı görülmektedir (Larson, Bradlow ve Fader 2005). Bununla birlikte, veri toplama gözlemci tarafından altlık üzerine işaretleme yöntemleri de araştırmacılar tarafından etkin bir biçimde kullanılmaktadır (Kinoshita 2007). Yer merkezli haritalar oluşturulurken insanların davranışlarını önceden belirlenmiş bir kodlama çerçevesinde belirli bir zaman süresince kaydedilir (Sommer ve Sommer 2001). Yer merkezli davranış haritalarına, bir okul binasındaki çocukların faaliyetleri örnek verilebilir (Beeken ve Janzen 1978). Bu haritaların amacı, bir yerin kullanıcıları ile bu yerdeki faaliyet türlerinin ilişkilendirilmesiyle, yeri zamansal ve mekansal olarak analiz etmektir (Sommer ve Sommer 2001). Yer-merkezli davranış haritaları, mimar tasarımcı çevre ve davranış çalışmaları yapan akademisyenler (Cosco, Moore ve İslam 2010; Francis 1984; Krizek, 1995) tarafından sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Gözlemlerin gerçekleştiği zamanın seçimi önemlidir; çünkü bir yer farklı saatlerde farklı kişiler tarafından farklı şekilde kullanılabilir.

Çalışma alanının okul bahçesi olmasına bağlı olarak kullanıcı (öğrenci) sayısının da bir hayli fazla olması gözlemlerin hassasiyetini olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çalışma sürdürülürken, Ittelson ve diğ.(1976) ve Fan Ng (2016) tarafından tanımlanan yöntem adımları izlenmiştir.

- ✓ Adım: Halihazır /Altlık haritanın hazırlanması (önemli fiziksel elemanları gösteren)
- ✓ Davranış Kategorileri- ilgili kod ve açıklamaları: Gözleme dayalı kategorilerin analitik kategorilere dönüştürülmesi. Bir kodlama ve sayma sisteminin geliştirilmesi gerekir. Kodlama ve Sayı Sayma sistemi (evet/hayır veya sıklık)
- ✓ Gözlemin zaman şeması
- ✓ Ön-test ve gözlemcilerin eğitimi

Bu adımlar izlenerek gözlemlerden elde edilen video kamera kayıtları, bilgisayar ortamına aktarılarak analiz edilmiştir. Tespit edilen bu durumlar okul alanının 1:50 ölçekli haritalarına belirli kodlarla işlenerek davranışlara yönelik analitik bir kategori (Davranış haritası matrisi) oluşturulmuştur (Şekil4). Bu işlem gün boyunca her bir gözlem süresi için teneffüsler özelinde ayrı ayrı yapılmış (Şekil 5), daha sonrasında karşılaştırılarak okul bahçesine özgü davranış haritası oluşturulmuştur (Şekil 6).

Şekil 4. Davranış haritası matrisi

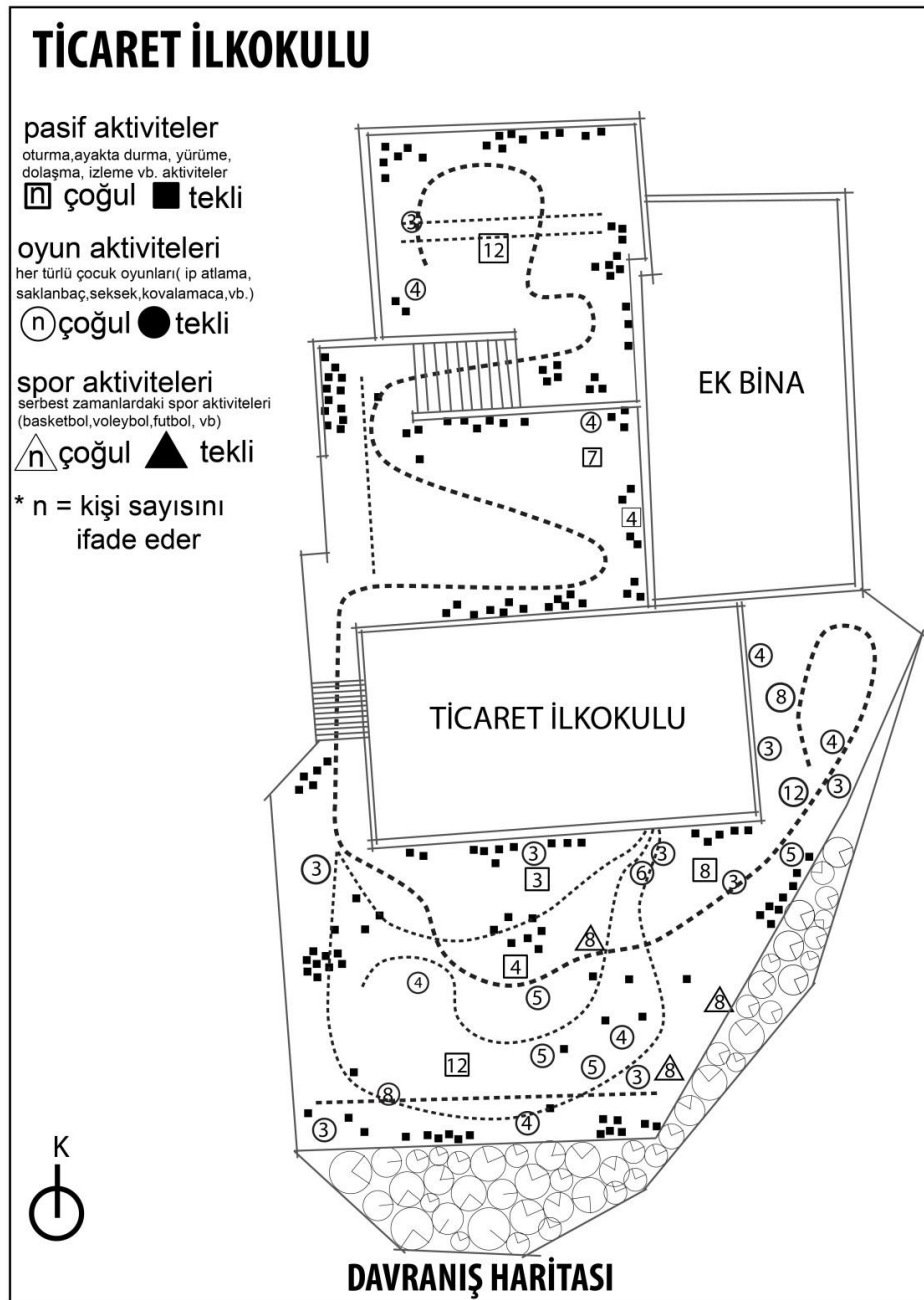

Şekil 5. Teneffüsler özelinde davranış haritalarından örnekler

4. BULGULAR

Öğrencilerin, 40 dakikalık ders süresinin bitiminde zil sesi duyulduktan yaklaşık 30-40 saniye içerisinde okulun her iki kapısından koşarak bahçelere çıktıkları gözlenmiştir. Teneffüse, ilk çıkan öğrencilerin tekil veya grup halinde üst bahçedeki kuzey duvarına ve diğer bahçelere doğru yönelim gösterdikleri saptanmıştır. İlk 5 dakikalık sürenin sonunda öğrencilerin büyük çoğunluğu bahçeye çıkmıştır.

Birinci teneffüste, okul binasından koşarak çıkan öğrencilerin kantin, ön bahçe ve çeşme gibi odaklara yöneldikleri gözlemlenmiştir. Bahçede beslenme ihtiyaçlarını gideren öğrencilerin yanı sıra pasif ve oyun aktivitelerinin de yapıldığı izlenmiştir (Şekil6). Teneffüsün ilerleyen dakikalarında ise öğrencilerin okulu sınırlayan kaldırımlar üzerinde grup halinde oturdukları, ön bahçede yürüdükleri, pota ve kale direklerinin olduğu alanlarda yoğunlaştıkları, kale direklerine tırmandıkları gözlemlenmiştir. Bu teneffüste öğrencilerin bireysel ve grup halinde kovalamaca oynadıkları ayrıca duvar gibi yüzeyleri de kullandıkları gözlenmiştir. Öğrenciler tarafından gerçekleştirilen en yoğun oyun aktivitesinin ön bahçede tren oyunu ve kovalamaca olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Şekil 6. Ticaret ilkokulu için oluşturulan davranış haritası

İkinci teneffüste aktivitelerin çeşitlendiği ve oyun aktivitelerinin (geleneksel oyun ve serbest oyunlar) arttığı söylenebilir. En çok tekrarlanan oyunlar; yarış, ip atlama, yerden yüksek gibi geleneksel oyunlar en çok oynanan oyunlardır ve daha çok orta bahçede oynanmaktadır. İkinci teneffüste diğer teneffüslerde de olduğu gibi çeşme çok yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu tür aktivitelerin dah çok orta bahçede yoğunlaştığı, oturma, izleme, yürüme gibi pasif aktivitelerinin ise üst bahçede yapıldığı (Tablo 1).

Tablo 1: Ticaret İlkokulu'nda Teneffüslerdeki Aktivite Türleri.

	1. Teneffüs	2. Teneffüs	3. Teneffüs	Öğle Teneffüsü	4. Teneffüs
PASİF AKTİVİTELER	Oturma	Oturma	Oturma	Oturma	Oturma
	İzleme	İzleme	İzleme	İzleme	İzleme
	Yürüme	Yürüme	Yürüme	Yürüme	Yürüme
	Ayakta durma	Yere oturma	Ayakta durma		
OYUN AKTİVİTELERİ		Yaslanma	Yaslanma		
	Koşma	Koşma	Koşma	Koşma	Koşma
	Kovalamaca	Yarış	Kovalamaca	Saklambaç	Kovalamaca
	Tren oyunu	Yerden yüksek	Saklambaç	Şarki	Tren oyunu
	Direğe tirmanma	Duvara tirmanma	Direğe tirmanma	Yerde daire el çirpma	Direğe tirmanma
		İp atlama	İp atlama	İp atlama	İp atlama
SPOR		Seksek		Hoplama-ziplama	
		Futbol			

Üçüncü teneffüste de bahçenin diğer bölgelerindeki aktivitelerin genel olarak diğer teneffüslerle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bunun yanında öğrencilerin duvar kenarlarında oturma, izleme gibi pasif aktivitelerini de tekrarlandıkları görülmüştür.

Öğle teneffüsünde veli ziyaretinin olduğu görülmüştür. Özellikle üst bahçenin merkezinde bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Öğle beslenmesinin olduğu 1 saatlik bu teneffüs arasında bazı öğrencilerin velileri tarafından alınarak veya izinli olarak beslenme ihtiyaçlarını gidermek için okul dışına çıktıkları görülmüştür. Okulda kalan öğrencilerin beslenmesi ise yaklaşık 30 dakika sürdüğü, bu süreçte öğrencilerin bahçede okul binasının sınırındaki kaldırımlarda oturarak yemeklerini yedikleri gözlenmiştir. Beslenme süresinin ardından kalan son yarım saatlik sürede de her üç bahçede de pasif ve oyun aktivitelerinin yapıldığı, duvar kenarlarının, bayrak direğinin etrafının ve potanın altının ise toplanma mekanları olarak kullanıldığını görülmüştür. Bahçede tekrarlanan ortak eylemler; tekli ve çoğul olarak (2'li ve 3'lü gruplar) koşma, kovalamaca aktiviteleri olup genellikle teneffüs süresince devam etmektedir (Şekil 6, Tablo 1). Geleneksel oyun (seksek, saklambaç, yerden yüksek vb.) aktivitelerinin ise zemine çizili alanlarda ya da öğrencilerin tanımladıkları duvar kenarlarında ve köşe alanlarda gerçekleştiği görülmüştür (Şekil 6).

Okul bitiminden önceki son teneffüs olan dördüncü teneffüste öğrencilerin sabah saatlerinden daha sakin biçimde bahçeye çıktıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra bahçede bu saatte beden eğitimi dersi yapan sınıfların üst bahçede aktivitelerini sürdürdükleri, diğer öğrencilerin onları izledikleri, ip atlama, koşma, kovalamaca ve grup oyunlarının yapıldığı belirlenmiştir (Tablo 1).

5. SONUÇLAR

Yapılan gözlem sonuçlarına göre, okuldaki üç bahçenin de aktif bir biçimde kullanıldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin gün içerisinde neredeyse hiç spor aktivitesi yapmadığı, pasif aktivitelerin de teneffüslerde hem bireysel hem de grup halinde yapıldığı saptanmıştır. En çok tekrarlanan pasif aktiviteler oturma, izleme ve yürüme olarak belirlenmiş, ayakta durma, yere oturma ve yaslanma gibi aktiviteler ise süreklilik teşkil etmemektedir. Bunun yanı sıra ikinci teneffüste aktivitelerin çeşitlendiği ve oyun aktivitelerinin (geleneksel oyun ve serbest oyunlar) yoğunlaştığı görülmüştür. Bahçede öğrenciler için pasif ve aktif oyun aktivitelerine yönelik tanımlı alanlar ve yönlendirici mekanlar bulunmamaktadır. Öğrenciler duvar kenarları, bayrak direğinin etrafı ve pota altı gibi alanlarda, hayal güçleri ve mevcut olanaklar doğrultusunda oyun ve pasif aktivitelerde bulunmaktadır.

Oyunların genel olarak 4-5 dk' dan fazla sürmediği tespit edilmiştir. Öğrenciler genellikle yarış, kovalamaca, koşma ve saklambaç, yerden yüksek, ip atlama gibi geleneksel oyunlar oynamaktadırlar. Bunun dışında öğrencilerin yaratıcılıklarını destekleyecek, macera ve keşif olanağı sunacak mekansal düzenlemeler ve donatılar bulunmamaktadır. Öğrencilerin kendilerini güvende hissedebilecekleri sınırlı ve çevrelenmiş bir mekana ihtiyaç duydukları da saptanmıştır. Bu durum okul bahçelerinde öğrencilerin bina yüzeyindeki

nişleri, okul bahçesindeki köşeleri, kolon, direk, pota gibi tanımlı alanlarda gruplar halinde toplanarak oynamaları ile açıklanabilir.

Okulda orta bahçe alan büyüklüğü olarak küçük olmasına karşın öğrenciler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Öğrencilerin burada bank ve duvar kenarlarında oturdukları, izleme, konuşma gibi aktiviteleri daha çok burada yaptıkları gözlenmiştir. Bu bahçede üst bahçe ve alt bahçe arasında koşmaca oynayan öğrenciler dairesel hareketler de çizmektedirler. Alt bahçe ise genellikle erkek öğrenciler tarafından bahçenin uzun kenarı boyunca koşu yarışının yapıldığı bir yer olarak kullanılmaktadır. Bahçelerin kullanım oranlarına bakıldığında en büyük bahçe olan üst bahçenin en yoğun kullanıldığını, üst bahçeye oranla daha küçük olan orta bahçede öğrencilerin aktivite türleri bakımından daha çeşitli aktiviteler yaptıkları söylenebilir. Pasif aktivitelerin ise belirli alanlara yoğunlaşmadığı, bahçenin hemen hemen her yerinde gerçekleştirildiği gözlenmiştir.

Son söz olarak; okul bahçesi öğrencilerin bu davranışları dikkate alınarak daha çok aktiviteye olanak sağlayacak biçimde, öğrencilerin kendilerini belirli kurallar çerçevesinde özgürce ifade edebilecekleri alanlar olarak düzenlenmeli ve geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aksu, Ö.V., Demirel, Ö. ve Bektaş, N. (2011) “Trabzon Kenti İlköğretim Okul Bahçelerinde Donatı Elemanları Üzerine Bir Araştırma”, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 1,(3) 243-254.
- Algan, H. ve Uslu, C. (2011) “İlköğretim Okul Bahçelerinin Tasarlanmasına Paydaş Katılımı: Adana Örneği”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi
- Ayaşlıgil, T. ve Turan, Ş. (2009) “Okul Yeşil Alanlarının Kent Yaşam Kalitesinde Önemi” 21. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Bildiriler Kitabı, 278-282.
- Beeken, D., and H Janzen (1978) Behavioral mapping of student activity in open-area and traditional schools. American Educational Research Journal 15, no. 4: 507–17.
- Brink, L.A., Nigg, C. R., Lampe, S.M.R., Dingston, B.A., Mootz, A.L. ve Vliet, W.V. (2010) “Insuence of Schoolyard Renovations on Children’s Physical Activity: The Learning Landscapes Program”, American Journal of Public Health, 100(9), 1672- 1678.
- Cheskey, E. (1996) How Schoolyards Influence Behaviour, Green Teacher, Eric. 11-14.
- Collyer,C.,Irvine,S. (2001) Grounds for Learning, Stories and Insights From Six Canadian School Ground Naturalization Initiatives, Canada, 32
- Corson,C. (2003) Grounds for learning: Hop efor America’s Derelict Schoolyards, learning by design,12-15
- Cosco, Nilda G., Robin C. Moore, and Mohammed Z. Islam (2010) Behavior mapping: A method for linking preschool physical activity and outdoor design. Medicine & Science in Sports & Exercise 42, no. 3: 513–19.
- Erdönmez, İ.M.Ö. (2007) “İlköğretim Okulu Bahçelerinde Peyzaj Tasarım Normları”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, 57, (1) 107-122.
- Fan NG, C. (2016) Research methods for environmental psychology, Oxford: John Wiley and Sons
- Fisman, L. (2001) Child’s Play: An Empirical Study of the Relationship between the Physical Form of Schoolyards and Children’s Behaviour, Yale University, Msc Thesis, USA, s:44.
- Francis, M.(1984) Mapping downtown activity. Journal of Architectural and Planning Research 1: 21–35.
- Ittelson, William H., Leanne G. Rivlin, and Harold M. Proshansky (1976) The use of behavioral maps in environmental psychology, In Environmental psychology: Man and his physical setting, ed. Harold M. Proshansky, William H. Ittelson, and Leanne G. Rivlin, 340-51. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Karadağ, A.A., Mutlu, S. ve Sayın, Ş. (2012) “Okul Bahçelerinin Oyun Alanı Olarak Değeri: Düzce Kenti Örneği” Ormanlık Dergisi 8, (2), 45-56.
- Karatekin, K. ve Çetinkaya, G. (2013) “Okul Bahçelerinin Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Manisa İli Örneği”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6, (27), 307-315.
- Kinoshita, Isami (2007) Children’s participation in Japan: An overview of municipal strategies and citizen movements. Children Youth and Environments 17, no. 1: 269–86

- Krizek (1995) Patterns of use in main street activity: A case study of downtown Chapel Hill. *Carolina Planning* 20, no. 2: 62–70
- Larson, Jeffrey S., Eric T. Bradlow, and Peter S. Fader. 2005. An exploratory look at supermarket shopping paths. *International Journal of Research in Marketing* 22: 395–414.
- McKenzie Thomas L., Simon J. Marshall, James F. Sallis, and Terry L. Conway (2000) Leisure-time physical activity in school environments: An observational study using SOPLAY, *Preventive Medicine* 30: 70–7
- Menino, T. M. (2000) *Designing Schoolyards & Building Community*, The Boston Schoolyard Initiative, USA, s:16
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu (2015) http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar adresinden 28.02.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Özdemir, A. ve Çorakçı, M. (2011) “Ankara Okul Bahçelerinin Katılımcı Yöntemle Yenilenmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, 40, (189) 7-20.
- Piaget, J., (1954) *The construction of reality in the child* (M. Cook, Trans.)
- Sommer, Robert, and Barbara B. Sommer (2001) *A practical guide to behavioral research*. New York: Oxford University Press
- Şişman, E.E, Gültürk, P. (2011) “İlköğretim Okul Bahçelerinin Peyzaj Planlama ve Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi: Tekirdağ Örneği”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8, (3), 53-60.
- Tandoğan, O. (2014) “Çocuklar İçin Daha Yaşanılır Okul Bahçeleri”, *Megaron*, 9, (1), 19-33.
- Yılmaz, A. (2012) “İlköğretim Okullarının Fiziksel Yapılarının Eğitim ve Öğretim Açısından Değerlendirilmesi”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, (3), 659-679.
- Yılmaz, S. ve Bulut, Z. (2003). “Kentsel Mekanlarda Çocuk Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi: Erzurum Örneği”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 158, Bahar